

ДИПЛОМАТИЧНА І ГРОМАДСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ПЕТРА СЛИВЕНКА

У статті на основі архівних джерел розглядається діяльність першого дипломатичного представника України у Фінляндії Петра Сливенка, розповідається про його громадську та літературно-публіцистичну роботу.

Ключові слова: Україна, Фінляндія, дипломатія, громадська діяльність, публіцистика.

Петро Сливенко народився 11 (24) червня 1883 р. у заможній селянській родині в селі Товсте поблизу Кременчука на Полтавщині. Його батько Павло брав участь у російсько-турецькій війні 1877–1878 рр., за що був нагороджений вищою винагородою для солдатів і унтер-офіцерів російської імператорської армії – Георгіївським хрестом; у 1893 р. був волосним старшиною у Хоролі, хазяйнував на двох десятинах власної землі і шість – вісім десятин орендував у поміщика.

Початкову школу П. Сливенко закінчив у рідному селі, а у 1897–1901 рр. навчався у Київській військово-фельдшерській школі, яка вважалася однією з найкращих в Російській імперії. Отримавши звання молодшого фельдшера, був направлений для проходження служби у Вінниці, потім служив у Жмеринці. Невдовзі зголосився добровольцем до новосформованих стрілецьких полків на території Великого князівства Фінляндського.

Взимку 1902 р. П. Сливенко переїхав до Санкт-Петербурга, а потім до Выборгу, де служив фельдшером у штабі полку. Його друг Володимир Кецал згадував: «Праця легка (канцелярійна) додає можливість вчитись далі. Отримує в Гельсінкі середню освіту (матуру). Бере відпустку і поступає до військової медичної академії в Петербурзі, але невдовзі кидає навчання через слабкий слух (дитяча хвороба лишила наслідки) і повертається до Выборгу. Спілкується із земляком, який дає йому революційну літературу і освідомлюється національно. Заарештований просидів 13 місяців в Петропавловській фортеці і був призначений на адміністративну висилку. В полку був дуже любимий. Від відбуття покарання його врятував генерал дивізії, який його любив. Він був знайомий зі Столипіним і зробив що наказом Столипіна казав здержати слідство і випустити на волю. Під час слідства з'ясувалось, що земляк, який давав йому революційну літературу був провокатором.

По звільненні з тюрми вертається до Выборгу, але скоро переселяється до Куопіо, малого провінційного містечка в середній Фінляндії. З нудьги (робить було нічого) разом з товаришами проводить час на гулянках і пиятках.

В 1914 р. переселений до Гельсінк до кріпосної артилерії. Скоро кидає службу старшого фельдшера і господарчого керівника лазаретів і переходить до інженерно-будівельного відділу Свеаборзької фортеці, у якій працював як секретар Комісії для розбудови фортеці до демобілізації 1918 року.

Петро Сливенко. Фото 1910-х років.

В Гельсінках переживає комуністичну революцію. Два рази російські матроси проводили його на розстріл. Завдяки фінським солдатам оставсь в живих.

В 1918 р. бере участь в засіданнях різних революційних комітетів, різних фронтових рад, де підносить українське питання»¹. За службу П. Сливенко був нагороджений орденом Станіслава 3-го ступеню².

Невдовзі після повалення самодержавства серед українців, які перебували у Фінляндії, розвернувся національний рух. Його учасниками були матроси Балтійського флоту, головна база якого знаходилася у Гельсінкі, а також солдати 42-го армійського корпусу у Выборзі, солдати прикордонних військ, гарнізонів фортів, обслуговуючого персоналу берегової артилерії. Центр українського руху знаходився у Гельсінкі. На початку квітня 1917 р. тут була створена Українська Військова Рада. Під її керівництвом налічувалося близько 2500 матросів, 1500 солдатів, 150 робітників-українців. З Радою співробітничали 20 флотських і 10 армійських офіцерів-українців³.

28 травня 1917 р. Українська Військова Рада провела Перший український військовий з'їзд у Фінляндії, який ухвалив рішення наполягати на негайному зосередженні українців в окремих військових частинах⁴.

3 (16) липня 1917 р. Центральна Рада в Києві проголосила II Універсал. За домовленістю з Тимчасовим урядом, у цьому документі, зокрема, йшлося про українізацію частин російської армії. При Українській Військовій Раді в Гельсінкі була створена спеціальна комісія, яка мала «... виключно стежити і піклуватися про відділення українців-військовослужбовців в окремі частини»⁵.

У зв'язку з тим, що російська військова влада усіляко перешкоджала проведенню українізації, 24 вересня 1917 р. була скликана сесія Української Військової Ради в Гельсінкі, яка ухвалила рішення про перетворення цього органу в Українську Військову Крайову Раду Фінляндії з правами Рад, що існували в Росії.

На території Фінляндії, з труднощами, але все таки почали формуватися українські військові частини. Так, у Выборзі була сформована артилерійська рота. 8 (21) грудня 1917 р. Виконавчий Український Комітет Північного фронту, що знаходився у Пскові, призначив П. Сливенка комісаром у справах українців у Фінляндії⁶.

Найважливішою задачею, яка постала перед П. Сливенком стала організація повернення військовослужбовців-українців на батьківщину. Він активно взявся за цю справу і адресував уряду України таку телеграму: «Фінляндія не має нашого офіційного представника обставини змусили мене тимчасово перебрати на себе функції відносно колонії Українців користуючись мандатом виданим наприкінці минулого року Центральним комітетом Українців Північного району Становище Українців у Фінляндії числом до 600 чоловік критичне не змогли своєчасно виїхати через безпорядки Росії немає продовольства також засобів існування Прошу негайного сприяння переїзду їх в Україну закритому зараз Також прошу надати мені десять тисяч карбованців для грошової допомоги...»⁷.

Не отримавши відповіді, П. Сливенко почав діяти на власний розсуд, спираючись на підтримку уряду Фінляндії. «12 грудня, – звітував він пізніше міністру закордонних справ Української Держави, – я почав виконання обов'язків. Російська військова влада визнала мене і видала про се наказа, але більшовитські кола стрінули то байдуже, то вороже.

На протязі одного місяця часу – з 12. XII. 1917 до 15. I. 1918 року майже усі більш-менш свідомі українці, завдяки заходів ужитих у той час, були перевезені до рідної Країни, виключно тих, які були закинуті побіля північного кордону Фінляндії. Далі почався стан війни між Росією та Україною. Уже, коли я в другій половині січня з'явився у Псков, аби дати виконавчій Раді північного фронту доклада про свою діяльність, то на північчю був такий стан, що залишитись надалі Українським організаціям становилось небезпечним; та й сама Рада майже примушена була самоліквідуватись. Коли скінчив я справоздання, то повернувся знову до Гельсінгфорса 25 січня 1918 р. ... Під час влади «червоних» офіціальна діяльність українських інституцій у Фінляндії була самоліквідована і було виряджено перший транспорт українців через Росію о перших днях лютого ц/р.

Зносин з червоним урядом не приводилось мати та й рації не було, бо уряд цей мав себе під впливом Ленінського Совнаркому. А таким разі, звичайно, до Українства він ставився б не прихильно.

Коли «білою» владою було зайнято Гельсінгфорс, негайно було видано наказа про реєстрацію підданців інших Держав, а далі про негайне виселення росіян за кордон. На збори та ліквідування хатніх справ було дано 5 доб часу.

Умови менту вимагали провести реєстрацію українців, які залишились у Фінляндії за неможливістю повернутися до оселі через збентежену Росію, аби вони не поділили участи росіян за непорозуміння.

Тоді я узяв на себе важкий обов'язок представника українців Фінляндії, аби захищати їх, а коли трапиться то й державні інтереси. Кажу важкий, бо майже чотири місяці до цього українці у Фінляндії не мали ніяких відомостей, що діється на батьківщині, які існують закони про громадянство та інши, брак коштів як власних так і громадянських, помешкань теж. Брак свідомих та українсько письменних людей був цілковитий»⁸.

П. Сливенку допомагав лікар Балтійського флоту Олександр Крупський. Уряд Фінляндії дозволив їм влаштувати канцелярію Українського комісаріату і виділив восьмикімнатну квартиру в центрі міста. Над входом був вивішений український прапор. Усім бажаним українцям видавали тимчасові посвідчення з фотографічною карткою. Документ був надрукований трьома мовами: українською, фінською та німецькою. Підставою для видачі посвідчення був документальний доказ про місце народження, наявність власності в Україні. Кожен, хто мав підстави отримати посвідчення, повинен був присягнути на вірність Україні. Під час видачі документів збирались добровільні пожертви, які використовувались для матеріальної допомоги бідним. Всього у Гельсінкі та інших містах було зареєстровано близько 1000 українців.

Одночасно розпочалась робота по організації від'їзду українців на батьківщину. На це потрібен був дозвіл німецької військової влади. Оскільки організувати переїзд через територію Росії в той час було неможливо, єдине, що залишалось – організувати транспорт через один з балтійських портів. Але справа узгодження з німцями умов переїзду та маршруту затягнулася. Німецька сторона посилалася то на технічні та організаційні складності, то на непевність політичної ситуації в Україні тощо. Коли з'ясувалося, що відправка транспорту відкладається, нагальним стало питання матеріальної допомоги українцям, в першу чергу, продуктами харчування. У Фінляндії тоді продукти розподілялись за картками. Іноземцям їх не видавали і лише завдяки численним клопотанням П. Сливенка українцям почали видавати продовольчі картки. Окрім того, П. Сливенко неодноразово звертався з проханнями про допомогу до Міністерства закордонних справ України, але жодної відповіді не одержав. Добровільних пожертв порівняно заможних українців, які проживали у Фінляндії, не вистачало. Тому П. Сливенко звернувся до Міністерства закордонних справ Фінляндії з проханням надати грошову позику. Невдовзі він отримав позитивну відповідь, але через брак інформації про ситуацію в Україні, вирішив від позики відмовитися.

У цей час до Гельсінкі почали прибувати українці з інших міст Фінляндії і гостро постало питання з їхнім поселенням. Фінляндська влада виділила для цього будинок, у якому могли розміститися 150 осіб.

Незважаючи на те, що фактично П. Сливенко не мав ніякого офіційного статусу, влада ставилася до його діяльності цілком серйозно. Про показовий в цьому плані випадок писав П. Сливенко: «...коли у одній українки (жінка морякові) було учинено білою гвардією труса, та забрано незвичайну для Фінляндії кількість продуктів (4 пуди муки та 1/2 сахару), після моєї заяви було повернуто, що лишилось цілим а страчення повернуто гроші. Я у свою чергу частину харчів рекувізував на допомогу голодним»⁹.

Тим часом з Фінляндії почали масово примусово виселяти росіян. Ті, хто не виконував розпорядження влади, підлягали арешту. До українців же фінляндська влада ставилася значно краще. За словами П. Сливенка: «Прихильність відношення до українців з боку Фінляндської влади пояснюється, здавалось мені наміром підкреслити різницю відношення до росіян з одного боку, а друге надією, що Україною можливо буде скористуватись, як державою, де можна добути хліба, а ця справа була корінням фінляндської політики того часу. Коли з німецьких джерел там пустилися чутки, що мов Україна виявила себе зрадницею, бо не дає хліба навіть самій Німеччині – було видно, що такі відомості дуже нервували різні кола. Що торкається зазначених чуток, то можливо, вони мають метою остудити гаряче бажання з боку фінів до безпосереднього зв'язку з нашою державою»¹⁰.

Німецька військова влада дала дозвіл на переїзд українців з Фінляндії додому. «У справі вирядження до Рідного краю Української кольонії з Фінляндії о весні цього року, – писав П. Сливенко міністру закордонних справ Української Держави, – а також у справі поліпшення перебування у той час українців на чужині, дуже доброхотно та прихильно допомагала мені місцева німецька військова влада на чолі з п. Генералом Графом ф-дер Гольц, розпорядження якої виконувалися Гельсінгфорської комендатури п. лейтенантом Деттман.

Подяка, яку висловив за зазначене, не мала ніякої ваги, позаяк у той час я не мав у себе мандата від нашого уряду, але користь рідної справи вимагає офіційальної подяки...»¹¹.

28 травня 1918 р. Міністерство закордонних справ Української Держави видало розпорядження про призначення П. Сливенка консульським агентом в Гельсінкі. В отриманому ним Уповноваженні говорилось: «Міністерство Закордонних Справ Української Держави поручає Панові Петру Сливенку охорону інтересів громадян Української Держави в Фінляндії і назначає його Консульським Агентом I-го розряду в Гельсінгфорсі»¹².

23 вересня 1918 року під час зустрічі з сенатором закордонних справ Отто Стенротом П. Сливенко зазначив, що він прибув до Фінляндії як консульський агент «з дорученням виконувати консульські обов'язки, поки не буде призначений відповідальний посол». За словами П. Сливенка, О. Стенрот «радісно вислухав перший привіт офіційного представника незалежної Держави, яка народилася, також як і Фінляндія, з небезпечного хаосу, яким була Росія» і висловив надію на встановлення взаємовигідних зв'язків¹³.

«... Після цього, – доповідав П. Сливенко міністру закордонних справ Української Держави, – я приступив до реєстрації тутешніх українців та ознайомлення з ними. Се більш представники того ґатунку українців, які на великий жаль мають право на громадянство але яких відношення до України мабуть таке саме як і до більшовиків з тією різницею, що до більшовиків вони бояться й зазирати, а на Україну дивляться як на обітовану землю, яка мов би і улаштувалась як раз з такою метою, аби цим людям дати можливість під її омофором здійснити вдячну ідею «неділимої» Московщини. Такі індивіди мають юридичне право на громадянство, а деякі ще й працюють в одній інституції, яка зветься «Дипломатическим представительством Российской Республики». Таких громадян (більш колишні офіцери вищих та посередніх рангів) я попередив, що перебування на службі в цій установі зовсім не стосується до обов'язків громадянина Української Держави. Такі от українці в мою відсутність звідусіль зорганізувались, обібрали Комітет, який розпочав видавати дозвіл на переїзд до України усім хто побажає. Цим же комітетом обібрано делегацію і надіслано до Києва з готовими кандидатами Генерального Консула та віце-консула, але ж Українського у них нічого не було. Те, що було тут зроблено довелось у більшій частині залишити, аби не робити бешкету, але консульську діяльність комітету як в Гельсінгфорсі так і в Выборзі довелось припинити. Реєстрація ще не закінчена, але гадаю, що персон, які мають право на громадянство Держави і залишаються в Фінляндії можливо лічити десятками. Завтра 4. X. вирудається останній транспорт переселенців у напрямі на і через Україну на південь»¹⁴.

Черговий транспорт з українцями відбув на батьківщину у листопаді 1918 р. Напередодні відправки П. Сливенко звернувся до представника дипломатичного представництва Української Держави у Німеччині з проханням порушити клопотання перед військовою владою про дозвіл на виїзд з Фінляндії українцям, які ще залишалися у цій країні¹⁵. Керівникові транспорту було видано посвідчення: «Зазначені в доданому до цього списку особи є Українські громадяне, які переїздять до рідного краю з Фінляндії».

Прошу агентств влади усіх країн, якими пролягатиме їхній шлях допомагати усіма засобами до цього переїзду». До посвідчення було додано список, до якого включено 54 особи¹⁶.

П. Сливенко працював у Посольстві до його закриття у травні 1921 р. Остання звітка про нього в архіві фінського МЗС датована 14 червня 1922 р. Це офіційне повідомлення про припинення діяльності П. Сливенка як секретаря посольства і консула України¹⁷.

Восени 1920 року П. Сливенко також виконував обов'язки Голови Надзвичайної дипломатичної місії УНР в Естонії. Йому доводилось часто бувати у Таллінні, де видавав українцям закордонні паспорти і перехідні свідоцтва¹⁸.

Після закриття Посольства у Фінляндії П. Сливенко виїхав до Стокгольма, а потім до Берліна. Тут він познайомився з письменниками Олександром Олесем та Володимиром Винниченком, колишнім головою Ради Міністрів УНР Борисом Мартосом та іншими українськими діячами¹⁹. На прохання В. Винниченка займався пошуком літератури для нього²⁰.

П. Сливенко був членом Українського Національного Об'єднання (УНО) у Німеччині, про що свідчить його листування з керівництвом цієї організації²¹. УНО займалось національно-виховною та культурно-освітньою роботою, відстоювало інтереси українців у Німеччині. Він співпрацював з українським видавництвом «Вернигора» у Відні, яке видавало шкільні підручники українською мовою, картографічні видання тощо. Допомагав видавництву розшукувати українські видання – книги, листівки²². Також співпрацював з українським видавництвом «Пробоем» у Празі, яке видавало праці з історії національно-визвольних змагань в Україні²³, та з видавництвом Юрія (Георгія) Тищенка в Празі²⁴.

За спогадами друга, П. Сливенко «інтересувався літературою, сам пробував пера, злидні однак в яких жив і недуга, а над усе брак моральної підтримки не дозволяли розвинути таленту»²⁵.

На еміграції П. Сливенко написав декілька публіцистичних праць. У статті «Великий героїзм маленького народу», присвяченій радянсько-фінській війні 1939–1940 рр., він зазначав: «По закінченні цієї війни було кожному ясно, що власне перемогла Суомі і то не лише морально.

Українському загалові такий героїзм фінського народу був несподіванкою. В дійсності ж хто хоч трохи знає історію Суомі, особливо за останні 50 років, той знає й те, що цей героїзм чи то на обшарі праці, чи в терені спорту, або на полі честі є наслідком безмірної любови до Батьківщини, якій кожний фін радо віддасть життя, як що її інтереси цього вимагатимуть»²⁶.

Для газети «Нова доба» (Берлін) П. Сливенко написав статтю «Суомі – мала держава великих героїв» (редактор змінив назву на «Суомі-Фінляндія в боротьбі з Москвою»), у якій подав короткий нарис історії країни від 1809 року, розповів про політичний устрій, здобутки в економіці, культурі, спорті, описав повсякденне життя селян, міщан²⁷.

П. Сливенко писав також ліричні оповідання «Біль сердечний», «Анні Вірта», «Хитряк», вірші. Заробітку літературна творчість не приносила. Доводилось працювати таксистом. За спогадами друга, П. Сливенко жив у злиднях, хворів на туберкульоз. Мріяв повернутися в Україну.

Помер 22 вересня 1943 р. і був похований на православному кладовищі у районі Тегель у Берліні.

¹ Центральний державний архів громадських об'єднань України (далі – ЦДАГО України). – Ф. 269. – Оп. 2. – Спр. 231. Арк. 141–144зв.

² ЦДАГО України. – Ф. 269. – Оп. 2. – Спр. 230. – Арк. 15зв. – 16.

³ Центральний державний архів вищих органів влади і управління України (далі – ЦДАВО України). – Ф. 4100. – Оп. 1. – Спр. 4. – Арк. 7.

⁴ Там само. – Арк. 7, 23, 25, 31, 32.

⁵ Там само. – Арк. 1, 4.

⁶ ЦДАГО України. – Ф. 269. – Оп. 2. – Спр. 230. – Арк. 25.

⁷ ЦДАВО України. – Ф. 3512. – Оп. 2. – Спр. 9. – Арк. 36.

⁸ Там само. – Арк. 41, 45.

⁹ Там само. – Арк. 46.

¹⁰ Там само. – Арк. 46–46зв.

¹¹ Там само. – Арк. 7–7зв.

¹² ЦДАГО України. – Ф. 269. – Оп. 2. – Спр. 230. – Арк. 13.

¹³ ЦДАВО України. – Ф. 3766. – Оп. 1. – Спр. 140. – Арк. 20.

¹⁴ Там само. – Ф. 3512. – Оп. 2. – Спр. 10. – Арк. 24–25.

¹⁵ Там само. – Арк. 37.

¹⁶ Там само. – Арк. 33–34.

¹⁷ Архів Міністерства закордонних справ Фінляндії. Посольства іноземних держав у Фінляндії. УАН 6 О 19 Slyvenko.

¹⁸ ЦДАГО України. – Ф. 269. – Оп. 2. – Спр. 231. – Арк. 34–35.

¹⁹ Там само. – Арк. 143.

²⁰ Там само. – Арк. 78.

²¹ Там само. – Арк. 119.

²² Там само. – Арк. 121.

²³ Там само. – Арк. 131.

²⁴ Там само. – Арк. 139.

²⁵ Там само. – Арк. 146зв.

²⁶ Там само. – Спр. 233. – Арк. 36–38.

²⁷ Там само. – Арк. 55.

В статье на основе архивных источников рассматривается деятельность первого дипломатического представителя Украины в Финляндии Петра Сливенко, рассказывается о его общественной и литературно-публицистической работе.

Ключевые слова: Украина, Финляндия, дипломатия, общественная деятельность, публицистика.

On the basis of archival sources the article focuses on the activities of the first diplomatic representative Ukraine in Finland, Petro Slyvenko, tells about his public and literary-journalistic work.

Keywords: Ukraine, Finland, diplomacy, public activity, journalism.